

Nataša Danilović Hristić*
Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije

Jasna Petrić**
Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije

Nataša Čolić Marković***
Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije

Edukativno-participativni pristup u procesu kreiranja uslova za urbanu sigurnost žena

SAŽETAK

Rad prikazuje primenjeni pristup u sprovođenju projekta organizacije UN Women u Srbiji „Sigurnost devojčica i žena u javnom prostoru“. Pet tematskih radionica unapređenja javnih politika urbanog planiranja sproveo je ekspertski tim Instituta za arhitekturu i urbanizam Srbije – IAUS, u periodu od maja do septembra 2023. godine. Edukativne radionice, sa visokim stepenom participacije, bile su namenjene urbanistima/kinjama i planerima/kama, stručnjacima/kinjama koji/e se bave prostornim, ekonomskim, socijalnim i ekološkim aspektima planiranja urbanih sredina, ali i drugim učesnicima/cama u čijoj je nadležnosti donošenje odluka, kao i briga o uređenju, održavanju i obezbeđivanju reda i mira u javnom urbanom prostoru. Radionice su osmišljene kao fleksibilne i prilagođene svim polaznicima,

---

* natasadh@iaus.ac.rs

** jasna@iaus.ac.rs

*** natasac@iaus.ac.rs

sa podsticanjem aktivnog učešća i slobodnog iznošenja iskustava, stavova i razmene mišljenja, a po potrebi i zamene uloga. Osnovni cilj je bio diseminacija informacija i osveščivanje učesnika/ca o temi urbane bezbednosti i rodno senzitivnog planiranja, prvo kroz sticanje teorijskih znanja, a zatim i kroz praktičnu primenu korišćenjem planerskih metoda i alata, kroz simulaciju timskog rada na konkretnim gradskim lokacijama. Analizirani su odnosi između javnih gradskih prostora i korisnika, lični osećaj bezbednosti sa stanovišta žena i devojčica, izoštavano zapažanje nedostataka u prostoru koji mogu da prouzrokuju neprijatne i nebezbedne situacije i predlagan set preventivnih mera za poboljšanje stanja. Finalni rezultat je kreiranje dokumenta „Mapa puta za sprovođenje mera urbane bezbednosti u okviru urbanističkog planiranja”, nastao na osnovu diskusije i zapažanja. Ovaj materijal nudi konkretne preporuke za izmenu relevantnog zakonskog okvira na nacionalnom nivou i predlaže uvođenje teme urbane bezbednosti kao obavezne u procesu urbanističkog planiranja. Zaključno, rad daje pregled primenjenih metoda, stečena iskustva i preporuke za buduće edukativne radionice, analizira postignute rezultate i upućuje na dalje korake ka formalizaciji teme rodno senzitivnog prostora i sigurnosti žena u okviru domaće urbanističke prakse.

KLJUČNE REČI: *projekat, edukacija, participacija, žene, sigurnost*

UVOD

Projekat „Sigurnost devojčica i žena u javnom prostoru”, međunarodne organizacije Agencije Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena u Srbiji (UN Women), realizovan je 2023. godine u saradnji sa Koordinacionim telom za rodnu ravnopravnost Vlade Republike Srbije i Ministarstvom za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja i uz podršku Britanske ambasade u Beogradu. Ekspertski tim IAUS-a je osmislio i vodio pet tematskih radionica unapređenja javnih politika urbanog planiranja. Ova faza je nastavak ranije sprovedenih akcija (Đurić, 2022; Rikanović, et al., 2020a, 2020b; Grupa autora, 2022).

ORGANIZACIJA TEMATSKIH RADIONICA

Na Prvoj, uvodnoj radionici predstavljen je sadržaj i cilj projekta, održana prezentacija na temu uloge participacije u kreiranju javnih politika i planskih rešenja i uvodno predavanje o značaju teme

urbane bezbednosti, odnosa između javnih gradskih prostora i korisnika, ličnom osećaju bezbednosti sa stanovišta žena i devojčica i predloga mera za poboljšanje stanja, sve sa ciljem da uputi prisutne u temu, ukoliko se sa njom susreću prvi put, i pruži im teorijska znanja za dalji rad.

Druga tematska radionica, pod nazivom „Implementacija tematskih mera u postojeću metodologiju i procedure urbanističkog planiranja”, kreirana je za eksperte u oblasti urbanističkog i prostornog planiranja, orijentisana na sticanje praktičnih znanja i sastojala se od analize četiri tipski različite urbane sredine: dela opštine Vračar – tradicionalnih centralnih gradskih blokova mešanih namena i zatvorenog tipa, bloka 70 u Novom Beogradu – otvorenog stambenog bloka u zelenilu, u modernističkom maniru, dela naselja Kaluđerica – spontano nastalog naselja sa podstandardnim javnim prostorima, i parka „Ušće” – velike zelene površine u priobalju. Podeljeni u grupe, uz mentorski rad članova tima Instituta za arhitekturu i urbanizam Srbije, učesnici su sagledavali stanje na lokacijama i predlagali mere za poboljšanje uslova bezbednosti devojčica i žena.

Treća tematska radionica, sa temom „Mere za poboljšanje uslova korišćenja javnih prostora sa aspekta bezbednosti žena i devojčica”, bila je namenjena pre svega ekspertima iz oblasti brige o prostoru, njegovog održavanja i komunalnog reda i opremanja. Kao i prethodna, sastojala se od praktičnog rada na četiri tipski različite lokacije. Posebno je dat naglasak na javni gradski prevoz, uređenje javnih površina i saznanja vezana za bezbednosti sa aspekta organa reda.

Četvrta po redu radionica, „Formiranje zakonskog okvira na nacionalnom nivou za prevenciju nasilja nad ženama i devojčicama u javnom prostoru”, bila je namenjena donosiocima odluka, predstavnicima resornih ministarstava, gradskoj lokalnoj samoupravi, sekretarijatima i planskim komisijama. Cilj ove radionice je bio da se iskoristi kolektivni stručni potencijal okupljenih za prikupljanje ideja o mogućnostima da se u praksu uvede obaveza sprovođenja preventivnih mera za veći stepen osećaja sigurnosti i unapređenja bezbednosti u javnim gradskim prostorima, a posebno sa aspekta žena i devojčica kao prepoznatih ugroženih grupa stanovnika. Dat je uvod o osnovama rodno senzitivnog pristupa u okviru prostornog i urbanističkog planiranja i urbanog dizajna (Zindović, 2017), postojeće zakonske osnove i mogućnostima prilagođavanja planskih dokumenata principima urbane bezbednosti pri uređenju javnih

prostora. U okviru panelne diskusije, u kojoj su učestvovali svi prisutni, davani su predlozi: kako postojeći zakonski okvir (javne politike, zakoni, pravilnici, strategije/agende) sadržinski dopuniti uslovima za urbanu bezbednost, koje su neophodne izmene u praksi i pristupu, ulozi participacije korisnika i stejkholdera, saradnji sa imaocima javnih ovlašćenja, potrebi da se vrši edukacija, izradi priručnika dobre prakse, formiranja baza znanja, ostvariti umrežavanje i razmenu podataka i razmotriti mogućnost licenciranja. Identifikovane su najvažnije mere na nacionalnom nivou za prevenciju i sprečavanje nasilja nad devojkicama i ženama u javnom prostoru, prioritetni koraci i nadležnosti, kao i mogućnost saradnje vladinog i NVO sektora.

Slika 1. Participativne radionice, rad na konkretnoj lokaciji

Na petoj i ujedno završnoj radionici prezentovana je radna verzija „Mape puta za sprovođenje mera urbane bezbednosti u okviru urbanističkog planiranja”, sa predlozima za dopunu zakonskih akata. Ovaj dokument, kao krajnji rezultat rada u okviru projekta, sadrži putokaze za primenu preventivnih bezbednosnih mera u okviru procesa urbanističkog i prostornog planiranja, tj. izrade planova. U tom smislu daju se sugestije i preporuke koje se tiču konkretnih izmena i dopuna postojećeg zakonskog okvira. Takođe, daju se i alternativna rešenja, koja streme ka istom cilju, ali zahtevaju veći i manji angažman raspoloživih resursa. Kroz diskusiju, na osnovu komentara učesnika, formirani su predlozi za dopunu i korekciju Mape puta, koji su obuhvaćeni finalnom verzijom. Kreiranje nove javne politike imalo je participativan karakter i javnu dostupnost, što svakako doprinosi kvalitetu. Ovaj dokument je dostavljen resornom Ministarstvu građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture, Sektoru za pro-

storno planiranje i urbanizam, na dalju nadležnost. Na kraju skupa učesnici su popunili upitnik za evaluaciju održanih radionica i procenu stečenog znanja i dobili zahvalnice i sertifikate.

ISKUSTVA VEZANA ZA SPROVOĐENJE RADIONICA

Nakon svake radionice pojedinačno i finalno nakon završetka celog procesa urađena je analiza ispunjenosti zadatih programskih ciljeva, koja pokazuje da je prosečna prisutnost ciljnih učesnika u odnosu na poslate pozive bila oko 77%. Ovakav odziv se i očekivao, s tim da je period održavanja u junu mesecu unapred bio ocenjen kao nepovoljan zbog ulaska u doba godine kada se intenzivnije koriste godišnji odmori.

Učešće žena na radionicama je bilo dominantno, u proseku oko 86%, što je takođe doprinelo bržem i lakšem razumevanju teme, te aktivnom učešću u kome je značajnog udela imalo lično iskustvo i „ženski” doživljaj prostora i poimanje različitih dešavanja u njemu.

Na poslednjoj radionici podeljeni su anketni listići i analiziran je rezultat od 36 vraćenih anketa, po kojima su polaznici/ce dale visoke ocene, izrazile da su izuzetno zadovoljne organizacijom, prezentacijom tema i kvalitetom projekta u smislu interesantnog i dinamičnog izlaganja, mogućnosti kreativnog i interaktivnog učešća. Jedan od komentara koji oslikava zadovoljstvo je želja da se organizuje još sličnih radionica i nastavi rad na projektu.

Ključne preporuke za sprovođenje ove vrste radionica su:

- koncipiranje ciljanog auditorijuma, tj. ključnih učesnika, institucija i pojedinaca, koji mogu da doprinesu razvoju teme bezbednosti žena i devojčica u urbanim prostorima, izbor u dijapazonu donosioca odluka i upravljača od nacionalnog do lokalnog nivoa, profesionalaca u sferi planiranja, projektovanja, izgradnje i održavanja, strukovnih udruženja, naučnih i obrazovnih institucija, NVO itd.;
- koncipiranje radionica po temama i učesnicima, od opštih ka specifičnim, počevši od teorijskih predavanja i uvoda u temu, preko praktičnih radionica i „vežbi” na terenu, do panelnih diskusija i „brejnstorminga” u cilju formiranja zajedničkih zaključaka i finalnog dokumenta;

- način prezentovanja koji treba da bude dinamičan i neposredan, sa puno ilustrativnih primera iz prakse, sa mogućnošću da se postavi pitanje, da komentar i zapažanje, uz podsticanje diskusije i iznošenja mišljenja;
- izbor odgovarajuće lokacije za održavanje radionica, koja može da primi određeni broj slušalaca, ima potrebnu tehničku opremu, pogodna je, tj. fleksibilna, u smislu organizacije sedenja u formi predavanja, okruglog stola za razgovor ili praktičnog rada u manjim grupama, jer je svaka radionica zahtevala drugačiji pristup i organizaciju rada. Kao najpogodnija obezbeđena je sala Urbanističkog zavoda Beograda, koja ima centralnu gradsku poziciju, a osim toga dobro je poznata većini učesnika zbog duge tradicije okupljanja stručnjaka po raznim temama;
- izbor odgovarajućeg termina za održavanje radionica, što je u ovom slučaju bio donekle problem zbog sezone letnjih godišnjih odmora i rizika slabog odziva. Iz tog razloga finalna radionica je pomerena za septembar, a prethodne su održane u intenzivnom tempu od kraja maja i tokom juna. Takođe, sve radionice su zakazivane za kraj radne nedelje – petkom, tako da su učesnicima ostavljale vreme da se organizuju i završe svoje obaveze u toku nedelje, te posvete ovaj dan samo tematskom boravku na radionici. Termin održavanja 9 (9.30h)–14h stimulišuće je delovao na prisutne ranijim odlaskom kući u odnosu na standardno radno vreme i kao uvod u vikend;
- ozbiljna priprema odgovarajućeg materijala za svaku pojedinačnu radionicu: poziva na radionice, evidencije prisutnih učesnika, prezentacija predavanja, podele brošura i literature, obezbeđivanje i štampanje radnih podloga terena, prikupljanje foto dokumentacije i video snimaka za izabrane lokacije direktno na terenu u različita doba dana, formiranje tabela i panoa za sumiranje rezultata diskusije, dizajniranje i štampa diploma i sertifikata, priprema anketnog lista, obezbeđivanje tehničkih uređaja za realizaciju i ostalog potrošnog materijala itd;
- posebna pažnja je posvećena dočeku učesnika i pauzama u toku rada, sa prigodnim posluženjem i vremenom da bi se međusobno, u opuštenijoj atmosferi, upoznali, razgovarali, razmenili kontakte i ideje;

ZAKLJUČAK

Urbana bezbednost je u domenu rodno senzitivnog planiranja, jer uzima u obzir sigurnost žena i devojčica, a generalno se bazira na osnovnim postulatima održivog razvoja i nacionalnim strategijama za integralni urbani razvoj i arhitekturu. Cilj sprovedenih radionica je bilo osveščivanje o temi, širenje dijaloga o problemu, zapažanje nedostataka u prostoru koji mogu da prouzrokuju neprijatne i nebezbedne situacije i usvajanje seta preventivnih mera sa preporukama za upotrebu.

Temu urbane bezbednosti i rodne senzitivnosti u planiranju i projektovanju prostora treba i dalje širiti među profesijom i spuštati na nivo konkretnih projekata. Za to je potrebna organizovanost na nivou strukovnih udruženja i povezanost sa institucijama obrazovanja, uz podršku državnih organa, lokalne samouprave i NVO. Sledeći korak je uvođenje zakonske obaveze u smislu odredbi u okviru resornog zakona i podzakonskog akta.

Ekspertski tim IAUS-a koji je radio na koncipiranju i sprovođenju radionica već primenjuje određene mere u okviru nacionalnih i međunarodnih projekata (radionica u saradnji sa UNDP za lokacije fakultetskih objekata – proširenja Studentskog doma i novih zgrada fakulteta Muzičke i Primenjene umetnosti, projekat “New Governance for New Spaces – NONA”, Danube Region Programme, ID: DRP0200519), studija (Urbanog razvoja za Prostorni plan Republike Severne Makedonije do 2040), više prostornih i urbanističkih planova u čiju je izradu uključen, kao i diseminacijom rezultata putem objavljivanja naučnih članaka i izlaganja na kongresima i izložbama.

LITERATURA

- Danilović Hristić, N. (2023a). Projekat „Sigurnost devojčica i žena u javnom prostoru”, Urbanizam Beograda, 09/10, *Urbanistički zavod Beograda JUP*, str. 158–161, ISSN 2683/448. https://www.urbel.com/files/File/Urbanizam_Beograda/UB_9_10.pdf
- Danilović Hristić, N. (2023b). Projekat „Sigurnost devojčica i žena u javnom prostoru”, *Glasnik Inženjerske komore Srbije*, br. 50, str. 82–85, ISSN1452-3477. https://ingkomora.rs/storage/media/glasnik/Glasnik_br_50.pdf

- Đurić, N. (2022). Sprovedenje rodne procene bezbednosti (Vodič za primenu alata za procenu bezbednosti žena u javnom prostoru i izbor mera za unapređenje – za lokalne samouprave i ženske organizacije) i Alat za procenu bezbednosti žena u javnom prostoru, UN Women (Sigurnost žena i devojčica u javnom prostoru).
- Grupa autora (2022). Ona hoda sama kroz grad – bezbedniji Kragujevac za sve, priručnik za unapređenje bezbednosti žena i devojčica u javnim prostorima grada Kragujevca, Mikser, UN Women.
- Intervju: “Architectural Expert Emphasizes the Need for Women’s Safety in Urban Planning” (2023) United Nations, Serbia: UN Women – United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women. <https://serbia.un.org/en/255562-architectural-expert-emphasizes-need-womens-safety-urban-planning>
- Rikanović, M., Zindović, M., Đurić, N., Lalić, M. (2020a). Analiza urbanističkog planiranja i projektovanja u Srbiji sa stanovišta rodne ravnopravnosti, UN Women. <https://mikser.rs/izdanja-analiza-urbanistickog-planiranja-u-srbiji/>
- Rikanović, M., Zindović, M., Đurić, N., Lalić, M. (2020b). Vodič ka rodno-osetljivim javnim prostorima, UN Women, Mikser, ŽAD. <http://www.zad.rs/wp-content/uploads/2021/04/Vodic-ka-rodno-osetljivim-javnim-prostorima-web.pdf>
- Zindović, M. (2017). Početna analiza stanja u oblasti urbanističkog planiranja i projektovanja iz rodne perspektive, sa setom preporuka, Stalna konferencija gradova i opština. <http://www.skgo.org/publications/download/452>

EDUCATIONAL AND PARTICIPATORY APPROACH IN THE PROCESS OF CREATING CONDITIONS FOR URBAN SAFETY OF WOMEN

SUMMARY

The paper presents the applied approach in the implementation of UN Women’s project in Serbia “Safety of Girls and Women in Public Space”. Five thematic workshops on improving public urban planning policies were conducted by the expert team of the Institute of Architecture and Urban & Spatial Planning of Serbia – IAUS, in the period from May to September 2023. Educational workshops, with a high level of participation, were in-

tended for urban planners and designers, experts dealing with spatial, economic, social and environmental aspects of urban planning, but also other participants in whose jurisdiction is decision-making, as well as taking care of the arrangement, maintenance and ensuring of order and peace in public urban space. The workshops are designed as flexible and adapted to all participants, encouraging active participation and free presentation of experiences, attitudes and exchange of opinions, and if necessary, replacement of roles. The main goal was to disseminate information and raise awareness of participants on the topic of urban security and gender sensitive planning, first through the earning of theoretical knowledge, and then through practical application using planning methods and tools through simulation of teamwork at specific city locations. The relations between public urban spaces and users were analyzed, personal sense of security from the point of view of women and girls, sharpened observation of imperfections in space that can cause unpleasant and unsafe situations and adoption of a set of preventive measures to improve the situation. The final result is the creation of the document "Roadmap for Implementing Urban Safety Measures in Urban Planning" created on the basis of discussion and observations. This material offers concrete recommendations for changing the relevant legal framework at the national level and proposes the introduction of the topic of urban security as an obligation in the field of urban planning. In conclusions the paper provides an overview of applied methods, gained experience and recommendations for future educational workshops, analyzes the achieved results and points to concrete proposals for further formalization of the topic of gender sensitive space and women's safety within the framework of domestic urban planning practice.

KEYWORDS: *project, education, participation, women, safety.*